

UDK 028.85:615.85

Pregledni rad

Primljen: 19. 10. 2017.

Prihvaćen: 12. 12. 2017.

DAVOR PISKAČ

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska cesta 83d, HR-10000 Zagreb
dpiskac@hrstud.hr

BIBLIOTERAPIJA I PSIHOANALITIČKA KRITIKA U KONTEKSTU TEORIJE SUSTAVA

Biblioterapija je sustavna metoda za “praktičnu primjenu književnosti”, odnosno za razumijevanje emocija unutar književnoga djela. Ona rabi medij književnosti i jezika te interpretacijom misaonih, emocionalnih i fizičkih događanja, u okviru tzv. *MED ciklusa*, otkriva kako emocije nastaju u društvu, što one znače, kako koriste jezik i kako ulaze u književno djelo. Jednako kao što interpretacija jedina može, pod određenim uvjetima, povezati različite sustave, tako biblioterapija može povezati pojedinca s kulturom i simbolima jezika. Kako je srodna psihoanalitičkoj kritici, može se kazati da psihoanalitička kritika i biblioterapija koriste interpretacijsku sposobnost ega za promatranje vječno zavađene krajnosti. Za razliku od psihoanalitičke kritike, biblioterapija rabi jezik i književnost kao medije za izricanje svoga promatranja.

Ključne riječi: biblioterapija, MED ciklus, teorija sustava, psihoanalitička kritika

Uvod

Biblioterapija je sustavna metoda za „praktičnu primjenu književnosti”, odnosno za razumijevanje emocija unutar književnoga djela, a kao pojam nastaje početkom 20. stoljeća, osam godina nakon što je Sigmund Freud (1856.–1939.) počeo rabiti primjere iz književnosti tijekom svojih psihoanalitičkih sesija (Frankland, 2000: 1–24). Može se kazati kako psihoanalitička kritika započinje 1908. godine kada je Freud objavio svoj prvi esej s temom psihoanalize književnoga djela *Der Dichter und das Phantasieren*, dok se biblioterapija kao termin javlja 1916. kada Samuel McChord Crothers (1857.–1927.) objavljuje članak naslova *A Literary Clinic*. Biblioterapija se pojavljuje otprilike u isto vrijeme kao

i psihoanalitička kritika, premda se u praksi rabi i ranije, ali ne kao usustavljena metoda.

Psihoanalitička se kritika koristi kao „zajednički naziv za suvremene književne teorije i kritičke radove o književnosti koji se načelno temelje na psihoanalizi Sigmunda Freuda (1856.–1939.)”, a kako su Freudovo učenje njegovi „nastavljači razradili u različitim smjerovima /.../ zajednička (im je) osnovica jedino teza o podsvijesti kao temelju psihičkoga života” (Solar, 2007: 303). Takve se razrade manifestacije podsvijesti uočavaju u arhetipskoj kritici Carla Gustava Junga (1895.–1961.), u strukturalnoj psihoanalizi kojom se bavio Jacques Lacan (1901.–1981.), u poststrukturalističkoj psihoanalitičkoj kritici kao jednim od područja proučavanja Jacquesa Derridaea (1930.–2004.) te kod teoretičara poput Harolda Blooma (1930.) koji povezuje poststrukturalističku kritiku s Freudom, a Gilles Deleuze (1925.–1995.) i Félix Guattari (1930.–1992.) proučavaju odnos podsvjesnoga i društva unutar književnosti (Wright, 2003.). Očito je kako „mnoge suvremene kritike i književne teorije tako pokušavaju razotkriti podsvjesne motivacije proizvodnje književnosti, ili upozoravaju na njezinu terapeutsku funkciju” (Solar, 2007: 302).

Za razliku od psihoanalitičke kritike, biblioterapija je svoje šire teorijsko obrazloženje unutar znanosti o književnosti pronašla tek 1949. godine kada je Caroline Shrodes objavila doktorat *Bibliotherapy: A Theoretical and Clinical-experimental Study* (prema Bruneau, Pehrsson, 2015.). Biblioterapija ima duboke povijesne korijene počevši još od antičke Grčke, pa tako nalazimo da je nad vratima knjižnice u Tebi stajao natpis *Mjesto liječenja duše*.¹ Rabili su je praktičari različitih područja i različitih profesija, primjerice književnici, svećenici, bibliotekari, nastavnici, a od sredine 20. stoljeća i psihoterapeuti, liječnici psihijatri i psihoanalitičari. No, unatoč višestoljetnoj uporabi, biblioterapija kao metoda nije bila usustavljena sve dok Samuel McChord Crothers (1857.–1927.),² radeći kao prezbitarijanski svećenik u bolnici nije shvatio da može pomoći bolesnicima tako što će ih voditi kroz razumijevanje djela iz književnosti. Ispočetka je pacijentima čitao dijelove Biblije, a potom i ostala

-
- 1 Slobodan prijevod sintagme *The Healing Place of the Soul* (prema Bruneau, Pehrsson, 2015.).
  - 2 Samuel McChord Crothers (7. lipnja 1857. – studeni 1927.), najpopularniji je bio kao esejist, ali i tzv. „interpretator života”. Nakon što je završio tri diplomatska studija, postao je prezbitarijanski svećenik. Prezbitarijanac je prestao biti 1881. te je konvertirao i postao svećenik Američke unitarističke crkve. Napisao je petnaestak knjiga, između kojih su najpoznatije: *The Understanding Heart* (1903.), *The Gentle Reader* (1903.), *A Literary Clinic* i *The Cheerful Giver* (1923.).

vrijedna djela svjetske književnosti. S vremenom je skovao termin *bibliotherapy*, nudeći prije svega biblioterapiju kao metodu olakšavanja duševne patnje bolesnim ljudima. Stvorio ga je iz praktičnih razloga kako bi definirao specifično područje *primjene književnosti* koje ide za time da pomogne onima koji se sreću s duševnom boli, a osobito veteranima koji su se vratili iz Prvoga svjetskoga rata. Objavivši članak *A Literary Clinic* u časopisu *The Atlantic Monthly* (Crothers, 1916.) započeo je postupak normiranja biblioterapije kao metode za primjenu književnosti u radu s ljudima kojima je bila potrebna duhovna ili psihološka pomoć. S obzirom da je metoda bila jasna i lako se mogla razumjeti, a pored svega bila je i učinkovita, biblioterapija je kao praksa procvjetala te se počela širiti i na druge institucije poput crkava, čitaonica, škola i sveučilišta (Eliot, 1931.).

Usporedimo li psihoanalitičku kritiku i biblioterapiju, možemo kazati kako se razlikuju u metodama, no unatoč razlikama, imaju i velik broj zajedničkih karakteristika. Obje koriste književni tekst kao građu te od njega polaze, obje koriste iste alate poput analize i interpretacije, obje imaju zajedničku težnju razumijevanja odnosa teksta i čitatelja te interakcije između književnosti i ljudske psihe. Psihoanalitička kritika ima globalno i teorijski usmjeren epistemološki cilj razvijanja kao znanosti, a biblioterapija ima vrlo praktičan i na pojedinca usmjeren cilj kako primijeniti stečena znanja i popraviti kvalitetu psihičkog i fizičkog života pojedinca. Dakle, psihoterapija je teorijska, a biblioterapija praktična disciplina postizanja donekle istoga cilja: kako shvatiti (i primijeniti) djelovanje književnosti na psihički život pojedinca.

S obzirom na primjenu, ovdje se predlaže nova podjela biblioterapije na dvije vrste: *kliničku* i *literarnu*. Pojašnjenja radi, u svom članku McMillen i Pehrsson rabe podjelu biblioterapije na *kliničku* i *razvojnu* (McMillen, Pehrsson, 2008: 73). Iz njihova je teksta vidljivo da cilj „razvojnosti” u nazivu ne bi trebalo vezati za *razvojnu psihologiju* (koja se bavi proučavanjem promjena u psihičkom životu i ponašanju te njihovom vezom s rastom i razvojem u fizičkom smislu), nego uz „bitno olakšavanje normalnoga razvoja i samo-aktualizacije zdrave populacije” (McMillen, Pehrsson, 2008: 73). Sličnost se između metoda vidi jedino u tome što i razvojna biblioterapija, kao i klinička koriste posebno prilagođene tekstove koji ne moraju biti književni. Štoviše, tekstovi namijenjeni razvojnoj biblioterapiji su uglavnom posebno osmišljeni i literarno „pojednostavljeni”, prilagođeni radu s klijentima te ciljaju na njihove specifične probleme. Tako se može kazati da pojam razvojna biblioterapija nije dovoljno distinktivan s obzirom na ciljanu uporabu isključivo književnih tekstova.

Stoga se ovdje smatra kako je *terminus technicus literarna biblioterapija* znatno distinktivniji zbog toga što naziv isključuje *razvojnu psihologiju*, stavlja naglasak na uporabu *književnih (literarnih)* tekstova te rabi svoju metodu koja se razlikuje od metode ostalih oblika primjene biblioterapije. Naime, uz „standardnu” biblioterapijsku metodu stjecanja uvida putem *identifikacije* i *katarze*, literarnoj je biblioterapiji kao zasebnoj metodi, uz identifikaciju i katarzu, pridodan i tzv. *MED ciklus* (proces međusobne motivacije misli, emocija i događaja kod književnih likova). Stoga se ovdje predlaže nova definicija:

*Literarna je biblioterapija metoda stjecanja uvida putem identifikacije, katarze i MED ciklusa, a njezini su temeljni alati afektivna i kognitivna interpretacija.*³

Klinička biblioterapija služi tome da bi liječnici, psihijatri i psiholozi pomogli pacijentima, dočim literarna biblioterapija za svoj cilj ima pomoći zdravim ljudima pri razumijevanju određenih životnih problema. Dakle, klinička se biblioterapija rabi u bolnicama, a literarna na fakultetima, u školama i obrazovnim institucijama. No, kako je literarna biblioterapija idealna forma u kojoj se učenici mogu susresti sa specifičnim životnim (emocionalnim) situacijama, a da se pri tom ne moraju susresti niti s jednom negativnom posljedicom koja bi mogla proizaći iz toga susreta, u razvijenim društvima ima vrlo široku primjenu i podučava se na akademskoj razini na mnogim sveučilištima diljem svijeta, a bavi se uočavanjem promjena u psihičkom životu i ponašanju likova (i aktanata) u književnom djelu. U metodološkom smislu potiče izmjenu životnih iskustava, osobnih i neosobnih, kako bi se što više predmetni književni tekst približio stvarnome životu. No, važno je naglasiti kako je u literarnoj biblioterapiji naglasak na *prepoznavanju* misli, emocija i događanja, odnosno na *MED ciklusu*, a ne na liječenju. Dakle, njena je zadaća u aktanata i likova unutar književnosti uočiti određene kognitivne procese i dovesti ih u vezu s emocijama prikazanim metaforama i estetskim funkcijama književnoga djela.

Literarni biblioterapeut kao temeljne metode rabi *literarnu kognitivnu* i *literarnu afektivnu interpretaciju* putem kojih dolazi do uočavanja odnosa misao–emocija–događanje unutar književnoga djela. Taj pristup nije usmjeren na rješavanje problema kod čitatelja, nego na promatranje procesa pretvorbe misli u emocije i djelovanje unutar književnoga djela.

---

3 Sam će pojam *MED ciklusa* biti detaljno objašnjen u zasebnom poglavlju zbog tog što je on teorijska okosnica literarne biblioterapije.

Psihoanalitička kritika i literarna biblioterapija imaju svojih sličnosti i razlika, no obje idu za tim da otkriju na koji se način psihički svijet reflektira u društvenim činjenicama sustava književnosti. I premda su im ciljevi različiti, alati koje rabe su im istovjetni, a jedan od najvažnijih alata je interpretacija. Kako interpretacija jedina ima mogućnost spajanja dvaju različitih sustava, psihičkoga sustava svijesti s društvenim sustavom književnosti, možda je njihovu vezu najjednostavnije objasniti preko teorije autopoietičkih sustava.

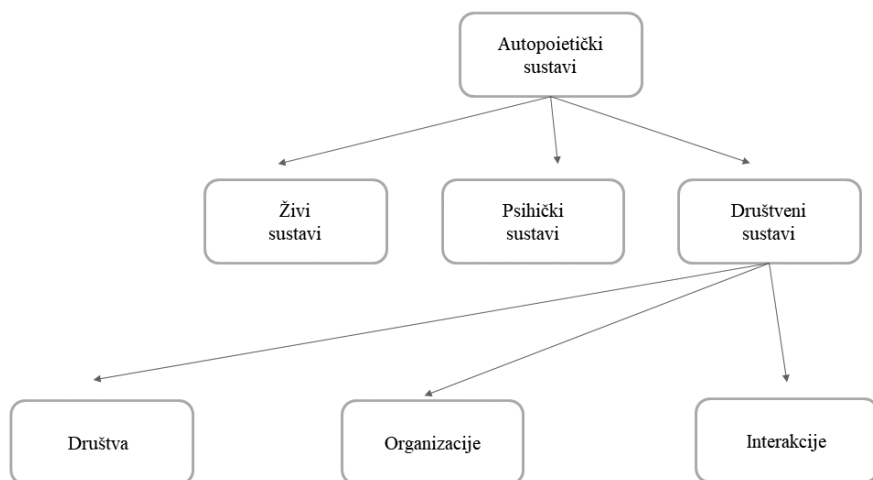
Autopoietički sustavi

Na određen način, sve što nas okružuje, sve što se nalazi izvan nas i u nama samima, sve što nas čini biološkim, psihičkim i duhovnim bićem, sve je pod utjecajem nekoga sustava. Sustavi su regulatorska načela koja reguliraju materijalni svijet oko nas, ali i naš um.

Definiranju i obrazlaganju funkcija sustava, poglavito društvenih, pridonijeli su Talcott Parsons (1902.–1979.) i Niklas Luhmann (1927.–1998.). Prema Luhmannu, definiranje društvenih sustava motivirano je procesima koji su uočeni u biološkim sustavima. Naime, ideju bioloških *autopoietičkih* sustava razvila su dva Čileanca, Humberto Maturana (1928.) i Francisco Varela (1946.–2001.). Za njih su *autopoietički* biološki sustavi oni sustavi koji izgrađuju sami sebe iz samih sebe i to na način da se prva, provodna, razlika sustava primijeni na samu sebe (Biti, 2000: 20).

Autopoieza je središnji koncept oko kojeg se temelji teorija društvenih sustava (Luhmann, 1992.). Ona znači samoproizvodnju, pa su tako autopoietički sustavi oni sustavi koji se reproduciraju iz samih sebe, kao što primjerice biljka reproducira vlastite stanice iz vlastitih stanica. Luhmann tvrdi da se osnovna ideja autopoieze osim živih sustava može primijeniti i na društvene i psihičke sustave. Dakle, na sličan način kako to čine biološki sustavi, i društveni i psihički sustavi reproduciraju svoje elemente iz svojih vlastitih elemenata te se mogu smatrati autopoietičkima (Luhmann, 1986.).

Živi se sustavi reproduciraju na temelju reprodukcije života, društveni se sustavi reproduciraju na temelju komunikacije, a psihički se sustavi reproduciraju na temelju misli. Za razliku od živih sustava, očito je da gradivni element društvenih i psihičkih sustava nije materija, nego značenje. Psihički sustavi grade značenje misleći, a društveni ga komuniciraju (Luhmann, 1997.).

Slika 1: Rasterizacija autopoietičkih sustava

Jedna od temeljnih značajki autopoietičkih sustava je činjenica da su operativno zatvoreni, što znači da u njih nikakva operacija ne može ući. No, u isto vrijeme oni su i otvoreni prema svojoj okolini zbog toga što ovise o razmjeni energije i materije s okolinom, bez okoline ne bi mogli postojati. Stoga, i okolina do određene mjere regulira autopoietički sustav izvana, s time da sustav sam određuje kada će i kroz koje kanale propustiti energiju ili tvari iz okoline. Dakle, teorija sustava se temelji na produkciji razlike između sustava i okoline, a kako je okolina konstitutivna za razvoj sustava, nije ništa manje važna za sustav od sustava samog po sebi. S druge strane, sustav preuzima iz okoline samo ono što mu treba za razvoj, a vraća u okolinu ono što mu ne treba. Na taj način sustav razvija sebe, no jednako tako razvija i svoju okolinu tako što u istu šalje nusprodukte koji mu ne trebaju, ali omogućavaju razvijanje drugih sustava (Luhmann, 1995: 212).

Nadalje, da bi živio, autopoietički sustav mora neprestano proizvoditi nove elemente. Ako proizvodnja elemenata prestane, i sustav će prestati postojati. No, dok se god proizvodi bilo koji novi element sustava, sustav živi. U svakoj fazi svoga razvoja sustav proizvodi druge elemente, one koji su mu najpotrebniji. Na primjer, kada je biljka mlada, mora proizvesti korijen da bi se mogla hraniti, a potom mora proizvesti list da bi mogla hranu pretvarati u energiju. Ako biljka prestane proizvoditi lišće i umjesto

toga samo proširuje svoje korijene, gubi sposobnost proizvodnje novih elemenata te ujedno gubi i sposobnost rasta i razvoja. Koje elemente sustav treba u određenom času proizvoditi određuju strukture sustava, tako stabljika biljke određuje gdje mogu nastati novi listovi. Međutim, strukture nisu unaprijed zadane kao u strukturalističkim teorijama, nego u određenom trenutku nastaju unutar autopoietičkog sustava i to na način da sustav proizvodi svoje vlastite strukture. To se svojstvo naziva samoorganizacija sustava (Luhmann, 1986.).

Društveni sustavi

Društveni sustavi operacionaliziraju na različitim razinama, no komuniciraju značenja i povezani su događajima. Događaji se pojavljuju samo jednom i samo u najkraćem mogućem vremenu potrebnom za njihovo pojavljivanje. Oni su temporalno određeni, što znači da vrijeme postaje njihova sastavnica i kvaliteta pa kada se dogode, ne mogu se više mijenjati zbog toga što se ne može otići u prošlost i promijeniti ih. Možemo ih samo prihvatiti kao činjenice koje su takve kakve jesu te ih interpretirati i pripisivati im značenja, ali mijenjati ih više ne možemo (Luhmann, 1993: 287–310). Možemo jedino odlučiti kako ćemo se postaviti prema njima i čekati pojavljivanje drugog događaja. U tom smislu kako se ne mogu kretati u vremenu nego postoje samo u trenutku svoje realizacije, za događaje ne postoji niti prošlost niti budućnost nego samo sadašnjost, trenutak u kojem postoje. U prošlim vremenima postoje samo kao kognitivne strukture o kojima se može misliti, ali se ne može doprijeti do njih i promijeniti ih (Luhmann, 1995: 67).

Elementi sustava su samo oni elementi koji se u tom trenutku nalaze unutar sustava, a kvalificiraju se za svoju funkciju onoga trenutka kada ih sustav uporabi. To znači da su svi elementi izvan sustava irelevantni sve dok ih sustav ne zatreba. Temeljni gradivni elementi društvenih sustava nisu niti ljudi niti događaji, nego komunikacija (Luhmann, 1995: 215).

Komunikacija je temelj izgradnje društvenih sustava. Luhmann zamišlja komunikaciju kao kombinaciju triju komponenata: informacije, poruke i razumijevanja. Svaka od triju komponenata ima slobodu izbora pa tako nema sigurnosti što će biti izabrano. Unutar komunikacije je sve moguće zbog toga što je mogućnost svih izbora gotovo beskonačna, no kada se jedan izbor dogodi u mislima, tada utječe na nastavak komunikacije (Luhmann, 1986: 178).

Informacija se pak definira kao *izbor iz nekog repertoara*, a poruka kao *izbor razloga* za komunikaciju, odnosno kako i zašto se nešto govori. Razumijevanje pak označava *stupanj razlike* između informacije i poruke. Što je razlika manja, razumijevanje je veće, no da bi do razumijevanja uopće došlo, ono što se priopćuje mora se razlikovati od onoga kako i zašto se priopćuje. Razumijevanje, dakle, igra središnju ulogu u komunikaciji zbog toga što je komunikacija (značenje) određena razumijevanjem prema načelu hermeneutičkoga kruga gdje primatelj odlučuje o značenju poruke, bez obzira što pošiljatelj može imati na umu. Primatelj odlučuje hoće li se komunikacija i na koji način nastaviti. Dakle, komunikacija je čvrsto jedinstvo između informacije (pošiljatelja), poruke i razumijevanja značenja (primatelja), pa se zbog toga ne može reći da komunikacija pripada nekom pojedincu ili npr. nekom psihičkom sustavu. Zbog toga je komunikacija zaista jedina društvena operacija. To znači da iako su psihički sustavi (čovjek) nužno uključeni u komunikaciju, komunikacija se ne može shvatiti kao proizvod *samo* bilo kojega od njih, nego je ona proizvod svih komunikatora unutar društva. Na taj način, komunikacija kao medij društvenog podsustava kulture gradi i razvija društvo (Luhmann, 1993: 27–43).

Vidjeli smo da komunikacija nastaje kada se realizira sinteza triju odabira informacije, poruke i razumijevanja. No, društveni sustav će uvesti i četvrti tip izbora: prihvaćanje ili odbijanje značenja koje se komuniciralo. Taj je četvrti izbor ujedno već dio sljedeće komunikacije, zbog toga što razumijevanje ne podrazumijeva ujedno i prihvaćanje. Upravo ta razlika između razumijevanja prve komunikacije i odabira prihvaćanja ili odbijanja značenja koje slijedi stvara potrebnu dinamiku koja premošćuje prazninu od jedne komunikacije do druge. Na taj se način razvija komunikacijska mreža svih komunikacija koja daje smisao svakoj pojedinoj komunikaciji unutar te mreže. Sam je taj proces rekruzivan što znači da ono što je proizvedeno, opet se uvodi u proces, odnosno, razumijevanje ili nerazumijevanje daje povod za kreiranje nove informacije itd. Može se zaključiti da komunikacija proizvodi komunikaciju te da jedino komunikacija može komunicirati, a svi su ostali elementi, poput jezika ili razmišljanja, zapravo u službi komunikacije (Luhmann, 1993.).

I književnost se može shvatiti kao podsustav društvenoga sustava koji rabi komunikaciju u autopoietičkom smislu (Luhmann, 2000.). Oblik komunikacije koji rabimo u književnosti usko se veže uz uporabu jezika koji omogućava povezivanje društvenih i psihičkih sustava, ali se percipira kao društvena činjenica, koju zahvaljujući komunikacijskom procesu oblikuju i misao i jezik. Naravno, komunikacija putem jezika je samo

jedan oblik komunikacije, no kada govorimo o psihičkim i društvenim sustavima, upravo je jezik taj koji omogućava fascinaciju psihičkih sustava putem komunikacije te izmjenu energije između njih. Dakle, premda je društveni fenomen, jezik putem komunikacije omogućava *fascinaciju* psihičkih sustava objektima izvan njih (Luhmann, 1995: 41).

Psihički sustavi

Psihički su sustavi oni koji misle i razumiju emocije te s društvenim sustavima dijele značenja. Naime, psihički sustavi proizvode značenja, a društveni ih sustav tretira kao dio svoga sustava. Treba ponoviti kako se unutarnji procesi psihičkog sustava i društvenog sustava ni na koji način ne preklapaju i ne dolaze u izravan kontakt, nego društveni sustavi izvana *fasciniraju* psihičke sustave putem jezika te zahvaljujući komunikaciji primaju vanjske fascinacije iz psihičkih sustava kada su im one potrebne. Tako nastaje energija koja se može upotrijebiti između sustava. Npr. znamo kako društveni sustav mora komunicirati da bi postojao, no on ne može misliti niti čuti izgovorene riječi, niti čitati slova. Komunikacijske preduvjete društvenom sustavu osigurava psihički sustav i to na način da misli pretvara u riječi. Osim toga, kako psihički sustavi mogu pamtit, mogu se sjetiti komunikacijskih događaja iz prošlosti koje onda društveni sustav može upotrijebiti za samoizgradnju. No da bi moglo doći do te razmjene energije između sustava, potrebna im je poveznica.

U kontekstu komunikacije kao poveznice među sustavima, vjerojatno je jezik najvažnije evolucijsko postignuće koje je omogućilo povezivanje društvenih i psihičkih sustava. Jezik kao element komunikacije pripada društvenom sustavu, ali ga psihički sustavi jednako tako koriste. Naravno, komunikacija putem jezika je samo jedan oblik komunikacije, jer postoji primjerice komunikacija slikom, ali kada govorimo o vezi psihičkih i društvenih sustava, upravo jezik omogućava međusobnu fascinaciju sustava putem komunikacije te izmjenu energije između njih. Dakle, premda je čisto društveni fenomen, jezik omogućava fascinaciju psihičkih sustava objektima izvan njih te kreiranje misli o njima (Luhmann, 1995: 41).

Nadalje, što se psihičkih sustava tiče, tijekom procesa komunikacije misli se raščlanjuju na ekvivalentne dijelove, rečenice i riječi, što znači da su, zahvaljujući jeziku, psihički procesi sinkronizirani s komunikacijskim procesima društvenog sustava. Zanimljivo je u ovoj situaciji promotriti ulogu čovjeka. Naime, čovjek se kao nositelj psihičkih sustava nalazi u

okolini društvenih sustava, a ne kao njegov dio, no on nije taj koji upravlja sustavima, već sustavi upravljaju njime. S druge strane, kada sustavi ne bi mogli upravljati čovjekom, ne bi mogli niti postojati, jer samo čovjek kao nositelj psihičkoga sustava može provesti komunikaciju koja je važna za razvoj psihičkoga sustava. Dakle, bez čovjeka nema ni psihičkoga, ali ni društvenoga sustava, premda čovjek njima ne upravlja. Čovjek se nalazi u okolini oba sustava, a ujedno je i njihov konstitutivni element (Luhmann, 1995: 212). Točnije, u smislu višestrukoga identiteta, ljudsko se biće može shvatiti kao tzv. *kategorija balansirajućeg identiteta* koju je kao pojam uveo Dirk Baecker (1955.). On tvrdi kako čovjek ne pripada posve niti jednom sustavu te se neprestano uključuje i isključuje iz raznih sustava, odnosno, individuum nema matični sustav pa balansira među svim sustavima te ga se može nazvati *disponibilnom svijesti* (Biti, 2000: 508).

Interpretacija kao odnos između psihičkih i društvenih sustava

Ova istodobna interakcijska otvorenost i operativna zatvorenost autopoietičkog sustava posebno je važna kada se razmatraju kognitivni procesi zbog toga što je načelo života izravno povezano s konceptom kognicije. Živi su sustavi ujedno i kognitivni sustavi, u većoj ili manjoj mjeri, a život je proces učenja, pa proizlazi da su život i učenje (kognicija) jedno te isto. Sve što se odnosi na kogniciju, odnosi se i na život pa je tako i kognicija autopoietički proces (Luhmann, 1986.). U skladu sa svim do sada rečenim jedna kognitivna spoznaja unutar živoga sustava proizvodi i druge, slične kognitivne spoznaje, što ujedno znači da slične misli proizvode slične misli (Luhmann, 1995: 210).

Znamo da se psihički sustavi reproduciraju u svijesti osobe kao značenja, a potom osoba komunicira značenja tako što fascinira društveni sustav. Odnos fascinacije značenjem između psihičkih i društvenih sustava Luhmann naziva *interpretacijom*. Za razliku od društvenih sustava, psihički sustavi nisu zatvoreni samo s obzirom na druge sustave, nego su i međusobno zatvoreni, što znači da niti jedan psihički sustav nema izravan pristup drugom psihičkom sustavu, odnosno, misli jedne osobe ne mogu izravno ući u psihički sustav druge osobe, a to ujedno znači da će značenje koje vidi jedna osoba biti različito od značenja koje vidi druga osoba. Dakle, značenje je podložno varijacijama i potrebno ga

je interpretirati da bi se postigao konsenzus. Značenje kao postignuće jednog sustava tada drugi sustav može tretirati kao dio vlastitog sustava.

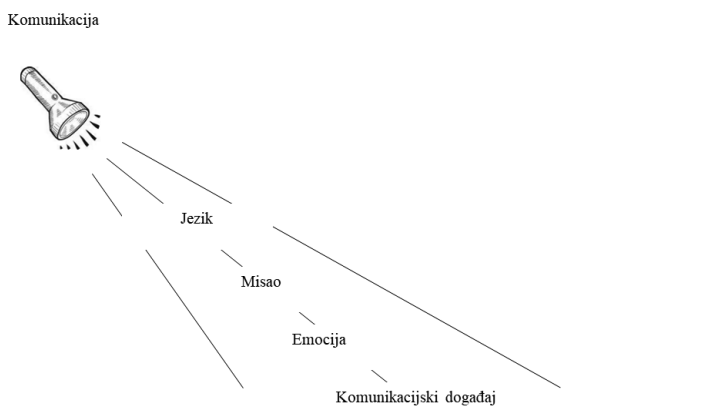
Tako nastalo značenje može se nazvati *komunikacijskim događajem*. Naime, tijekom interpretacije u trenutku u psihičkom sustavu (u svijesti interpretatora) nastane značenje koje za njega ima savršeni smisao. Kada se to dogodi, značenje koje je psihički sustav proizveo, za njegovu je svijest neporeciva činjenica koja je istinita, premda za druge psihičke sustave koji mu se nalaze u okolini (druge sudionike u komunikaciji) to ne mora biti tako. Drugi psihički sustavi mogu imati svoju interpretaciju, no mogu prihvatiti činjenicu da određeni psihički sustav stvarnost vidi na svoj način. Značenje koje je takav psihički sustav izgradio, putem interpretacije u trenutku njegova nastanka drugi sustavi ne mogu promijeniti. Oni mogu dalje komunicirati i novo značenje dalje interpretirati, odnosno, mogu komunikacijskom događaju pripisivati nova značenja (Luhmann, 1993: 293). To je zbog toga što za *komunikacijski događaj* postoji samo sadašnjost, a u prošlosti se komunikacijski događaj može realizirati jedino kao kognitivna struktura o kojoj se može misliti, ali se ne može promijeniti. Jedino se može potaknuti nastanak novoga značenja. Dakle, svakom se komunikacijskom događaju pridaje značenje koje živi paralelne živote i u psihičkom i u društvenom sustavu, a interpretacija toga značenja utječe na stvaranje konsenzusa i povećanje vjerojatnosti razumijevanja među sustavima (Luhmann, 1995: 153).

Dakle, iz perspektive kako taj problem vidi čovjek možemo jedino odlučiti kako ćemo se postaviti prema viđenju svijeta drugoga čovjeka. Ne možemo utjecati na to da se druga osoba promijeni, da promijeni svoje viđenje, ali možemo razgovarati s njom i ponuditi nove interpretacije, no nema jamstva da će našu interpretaciju druga osoba zaista i prihvatiti kao svoju.

Komunikacijski događaj i komunikacijski ciklus

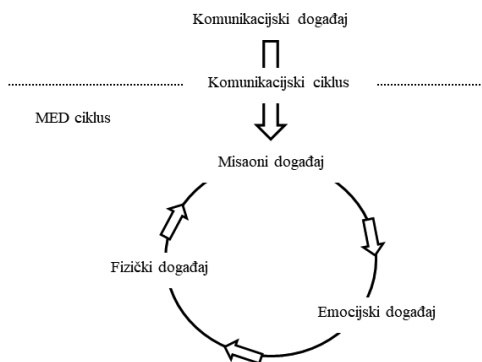
Svi društveni sustavi za samorazvoj rabe koncept komunikacije. S druge strane, komunikacijski događaj nastane u trenutku interpretacije i ne može se promijeniti sve dok njegovo trajanje ne završi pokretanjem nastavka komunikacije koja će dovesti do drugog komunikacijskoga događaja koji će opet biti nepromjenjiv. Dakle, komunikacija sama po sebi nije događaj, nego komunikacijski događaj nastaje kada komunikacija u psihičkom sustavu, u određenoj točki vremena *osvijetli* jezik, misao

i emociju. Tako komunikacijski događaj na sebe preuzima sve jezične i sve komunikacijske aspekte društvenoga sustava te ih prenosi na plan psihičkog sustava.

Slika 2: Nastanak komunikacijskoga događaja

No, kako se u psihi nalazi mogućnost razmišljanja, emocija i djelovanja, trenutak se realizacije komunikacijskog događaja unutar istoga psihičkoga sustava realizira kao *komunikacijski ciklus* koji ima svoje tri faze: *misaoni događaj*, *emocijski događaj* te *fizički događaj*. Komunikacijski se ciklus može skraćeno nazvati *MED ciklus* kako bi se specificirala njegova primjena u kontekstu biblioterapije.

Slika 3: *MED ciklus*

Drugim riječima, komunikacijski će događaj u psihičkom sustavu pokrenuti sinkronizirani *MED ciklus* koji će producirati elemente povezane interpretacijom jednog specifičnog značenja. Kada jedan *MED ciklus* završi, pokreće novi komunikacijski događaj i tako sve dok postoji mogućnost priključenja na komunikaciju. Kako *MED ciklusi* smjenjuju jedan drugoga, posebno se dobro vidi na romanima tzv. struje svijesti, pa se tako ovdje navodi primjer iz romana Williama Faulknera (1897.–1962.) *Krik i bijes* (1929.). Citat Quentinova razmišljanja za vrijeme kretanja vlaka zorno će prikazati kako nakon *MED ciklusa* nastaje novi komunikacijski događaj koji potom pokreće novi *MED ciklus*:

Quentin odlazi sa željezničke stanice te dobacuje novčić i zapodijeva te završava kratak razgovor sa crncem na mazgi:

***

(Komunikacijski događaj: kretanje vlaka.)

„Tada se vlak počeo kretati. Nagnuo sam se kroz prozor u hladan zrak i gledao unatrag. Stajao je ondje kraj onog mršavog zeca od mazge, oboje bijedni, otrcani i nepomično lišeni nestrpljenja. Vlak je naglo zakrenuo u zavoj, lokomotiva je huktala u kratkim teškim dahtajima, i tako su mi glatko iščezli iz vida.”

***

(Komunikacijski događaj: razmišljanje o crncima.)

„u onoj njima svojstvenoj bijednoj i bezvremenoj strpljivosti, statičnoj vedrini: onoj mješavini djetinjaste i voljne nesposobnosti i paradoksalne pouzdanosti koja njeguje i štiti one koje voli iznad svih granica razuma i neprestano ih potkrada i izbjegava odgovornost i obveze sredstvima preočitim čak i da bi se nazvala strategijom i otkriva se u krađi ili izbjegavanju posla isključivo s iskrenim i spontanim divljenjem prema pobjedniku koje gospodin osjeća prema svakome tko ga pobijedi u pravednoj borbi”

***

(Komunikacijski događaj: rasna opaska.)

“čemu valja pridodati još i nježnu i nepokolebljivu trpeljivost prema nestašlucima bijelaca, nalik onoj djeda ili bake prema njihovoj nepredvidivoj i napornoj djeci, koju sam već bio zaboravio”

***

(Komunikacijski događaj: osjećaj egzistencijalne mučnine.)

„I cijeli taj dan, dok je vlak krivudao kroz zahuktale klance i po strminama gdje je kretanje značilo tek mučan zvuk ispušnih cijevi i stenjanja kotača, a vječne su se planine gubile u teškome nebu, mislio sam nadom, na sumornu postaju i na blato

i na crnce i na seljake koji se okupljaju na trgu, s krpenim majmunčićima i kolima i žutim šećerom u vrećicama i blagdanskim petardama koje iz njih strše i cijela bi mi se utroba okretala kao onda u školi kad sam čuo zvono”

***

(Komunikacijski događaj: opaska o prolaženju vremena.)

„Ne bih počeo brojiti sve dok sat nije otkucao tri...”

Misaoni je događaj dio sinkronizirane dinamičke relacije koja će re-producirati slične misaone tijekom sve dok se ne formira novi komuni-kacijski događaj. Zanimljivo je promotriti kako nastaju emocije i kako ih se može povezati s misaonim događajem.

Emocije su vrsta komunikacijskoga medija koji postoji u okolini svih sustava. Često ljudi misle kako su emocije biološki ili psihološki zadane, no zapravo nije samo tako. One nastaju i percipiraju se unutar psihičkih sustava, no vjerojatno su više društveno-kulturna činjenica nego biološka. Naime, svako ih društvo drugačije kodira pa se i naše doživljavanje emocija mijenja. U tom je smislu izvrstan primjer Luhmannova knjiga *Ljubav kao pasija: o kodiranju intimnosti*, koja daje niz primjera kako se ljubav drugačije kodira i razumijeva kako vrijeme prolazi, i to kako za vrijeme trajanja ljudskoga života, tako i za vrijeme cijelih stilskih epoha (Luhmann, 1996.). Doživljavanje se osjećaja ljubavi neprestano mijenja, kako u individuumu, tako i u društvu. Na primjer, danas se tuga ne doživljava kao poželjna emocija, no u srednjem se vijeku itekako doživljavala poželjnom.

Emocije su i kulturna i psihička činjenica i čovjek ih uči, odnosno one bivaju manifestirane same po sebi u primarnoj komunikaciji između dojenčeta i majke koja intuitivno uči dijete emocijama, no kasnije ih, zahvaljujući upotrebi jezika, dijete uči samostalno te ih sve više usvaja. Jedino što su u toj najranijoj dobi emocije poprilično uskog raspona pa dojenče plače i pokazuje uznemirenost kad ga nešto boli, kada je usamljeno ili kada mu treba hrana ili pažnja. Premda pokazuje širok raspon izraza lica, broj emocija koje dojenče izražava je više-manje ograničen na tri: radost, tugu i neutralno zadovoljstvo. No dojenče brzo uči, kognitivni je aparat u punom zamahu pa već do kraja treće godine djeca pokazuju širok raspon emocija, gotovo se može reći da već mogu osjetiti raspon emocija odrasle osobe (Camras, Fatani, 2008: 291–303).

Kako bi se emocija manifestirala, potreban joj je neki poticaj, odnosno neki događaj koji će potaknuti promjenu u stanju organizma ili uma

pa je to najčešće neko rađanje nove ideje, neko novo fiziološko stanje organizma ili neki utjecaj izvana. Misli mogu iznutra potaknuti nastanak emocije, baš kao i fiziološka promjena u tijelu, primjerice bol, a izvana ih mogu potaknuti neki podražaji poput buke, jakoga svjetla ili bilo koje druge snažnije fizičke manifestacije. Kako su skriveni unutar misaonih kognitivnih procesa, unutrašnji se događaji mnogo teže identificiraju nego vanjski (Lewis, 2008: 304–320).

Vrlo snažan unutrašnji događaj koji potiče nastanak emocija jest oživljavanje emocija zamišljanjem, odnosno naša sposobnost da kao psihički sustav zamislimo neku situaciju i u našim je mislima doživimo kao stvarnu. Na primjer, sjetimo se nekoga tužnoga događaja iz naše prošlosti, i rastužimo se ili suprotno, zamislimo kako ćemo uživati na godišnjem odmoru i razveselimo se. No, da bismo dobili osobno emocionalno iskustvo doživljavanja, trebamo jezik u kojem postoji *Ja*, odnosno *Ja sam* te koji potom može tu zamišljenu situaciju primijeniti na sebe i doživjeti je kao stvarnu. U najranijoj je dobi jezik djeteta prilično skroman, no kako se dijete razvija i kako uči jezik, usvaja i sve više emocija. Stoga je gotovo nemoguće govoriti o razvoju emocija bez uzimanja jezika kao jednog od najvažnijih faktora toga razvoja. Dakle, kada jezik i komunikacija osvijetle misao, potiču unutrašnji nastanak emocije (Lewis, 2008: 304–320).

Jednom kada emocija nastane, a nastaje u točno određenom trenutku i u točno određenim okolnostima, nepromjenjiva je i ne možemo je izbrisati. Na primjer, ne možemo željeti i prisiliti se da ne osjećamo ono što osjećamo sve dok osjećanje ne prestane “samo od sebe” i jednu emociju ne zamijeni druga. Stoga je jasno da se emocija javlja poput događaja koji je jednako tako nepromjenjiv sve dok ga ne zamijeni drugi događaj, pa bismo tada mogli reći kako ne govorimo o emociji, nego o *emocijskom događaju*. Naime, kao i misaoni događaj, emocijski događaj je realizacija točno određene emocije (ili više njih) u točno određenom trenutku, nepromjenjiv je i traje sve dok ga ne zamijeni drugi emocijski događaj, a zamjena će se dogoditi kada tako “odluči” komunikacijski događaj. Dakle, misaoni događaj prethodi emocijskom, odnosno emocijski događaj nastane nakon toga što nastane misaoni događaj, a oba traju sve dok postoji priključak na nastavak komunikacije. Osim što na događaje utječe komunikacija, jednako tako oni utječu i jedan na drugoga zbog toga što se nalaze u neposrednoj okolini.

Važno je uočiti da sve dok prvi misaoni događaj nije zamijenjen drugi, neće niti prvi emocijski događaj biti zamijenjen drugim, nego će svaki od njih podržavati trajanje onoga drugoga. Štoviše, misaoni i emocijski događaj utječu jedan na drugoga (posredno doduše o čemu će uskoro

biti riječi), zbog toga što su komunikacijom relacijski upućeni jedan na drugoga pa će tako jedan emocijski događaj poticati nastanak onog misaonoga događaja koji će posredno potaknuti nastanak sličnog emocijskog događaja. Oni su ovdje u hermeneutičkom krugu i bili bi poput Oroborosa, zmije koja guta svoj rep, i izravno bi snažili trajanje jedno drugoga da se u ciklus ne uvodi i *fizički događaj* koji modificira to snaženje.

Fizički je događaj konkretna fizička manifestacija emocijskoga događaja. I on je poput svakoga događaja jedinstven u trenutku i prostoru te tako nepromjenjiv. No za razliku od misaonog i emocijskog događaja, on se može manifestirati u materijalnom svijetu, iskustven je ne samo u emocionalnom smislu (osjećaj blaženstva, npr.) nego i u nekoj fizičkoj radnji ili pak u fizičkom stanju organizma (osjećaj stresa, npr.) koje se može opisati na različite načine, odnosno uporabom glagola koji upućuju na fizičku radnju ili stanje. U svakom slučaju, fizički događaj biva motiviran emocijskim događajem. Osim toga, kako je i on osvjetljen komunikacijom, preuzima od komunikacije dinamičku mogućnost poticanja nastanka novoga misaonoga događaja koji se temelji na (svjesnoj ili podsvjesnoj) kognitivnoj interpretaciji fizičkoga događaja. Percepcija onoga što se događa motivira daljnju akciju percepcije i pokretanje novoga kognitivnoga ciklusa.

Stoga se koloplet misaonoga događaja, emocijskoga događaja i fizičkoga događaja mogu opisati kao kognitivna struktura, odnosno kao autopoietički proces učenja. Ništa tako dobro ne poučava svijest kao iskustvo, odnosno kao fizički događaj, fizičko iskustvo, pa se stoga taj ciklus misaoni događaj – emocijski događaj – fizički događaj odvija sve dok svijest, koristeći kognitivne alate, ne nauči što može naučiti, odnosno dok ne stekne uvid i iskustvo života te ne fascinira komunikaciju novim značenjem i pokrene novi komunikacijski ciklus.

Naime, emocijski događaj interpretira misaoni događaj koji mu prethodi i formira neko značenje te se usklađuje s njime. Isto tako i fizički događaj interpretira emocijski događaj i formira značenje s kojim se usklađuje. Jedina točka u kojoj se nešto može promijeniti je zapravo misaoni događaj koji je pod najjačim utjecajem i komunikacije koja se neprestano odvija i svijesti, pa onoga časa kada svijest shvati da ako promijeni svoj način razmišljanja, promijenit će ujedno i emocije koje osjeća, ciklus produciranja sličnih misli i emocija prestaje.

Može se postaviti pitanje zašto komunikacija ne promijeni misaoni događaj čim se počnu pojavljivati primjerice neugodne emocije za onoga tko je u procesu komunikacije. Mi smo bića navika, čak 90 % misli koje

smo promislili danas, iste su misli koje smo promislili jučer, baš kao i emocije, većinu emocija koje smo osjećali jučer, osjećat ćemo i danas. Naravno, promjene se događaju, no zbog navika one su vrlo spore pa zbog toga neki ljudi provedu većinu života u samosažaljevanju i okrivljavanju drugih za svoju nevolju sve dok ne nauče da mogu drugačije misliti, kreirati nove emocije poput hrabrosti i suosjećanja za sebe te pronaći snage da se iz neke teške situacije maknu ili je prihvate na način da ih ta situacija više emocionalno ne ugrožava (Pankseep, 2008: 47–67).

Primjena MED ciklusa na literarnom uzorku

MED ciklus spaja psihičke sustave sa sustavima društva te pri tom rabi medije književnosti i jezika te interpretaciju kako bi razvijao sebe sama. Upućuje na to kako se u književnosti pojavljuju emocije koje imaju funkciju medija koji omogućava međusobnu fascinaciju i komunikaciju između sustava društva i psihe. Komunikacija kreira komunikacijski događaj koji se dalje pretvara u *MED ciklus*, misaoni događaj koji motivira nastanak emocijskoga događaja, a on opet motivira nastanak fizičkog događaja. Kako taj proces točno izgleda, bit će prikazan na primjeru Poeova *Crnog mačka* te će se pokazati kako se misaoni događaj rabi kao motiv za nastanak različitih emocijskih i fizičkih događaja.

„Od djetinjstva bijah poznat po poslušnoj i milosrdnoj naravi. Toliko bijaše istaknuta ta blagost moga srca da je izazivala porugu mojih sudrugova. Naročito sam volio životinje i moji su mi roditelji ugađali nabavkom najraznolikijih mezimaca. S njima sam provodio većinu svog vremena i najsretniji bio kada sam ih hranio i milovao. Ova osobina moga karaktera rasla je zajedno sa mnom, te mi je u mojoj muževnoj dobi bila jednim od glavnih izvora užitaka. Onim čitateljima koji su iskusili ljubav prema vjernom i mudrom psu ne moram se ni truditi protumačiti narav ili silinu užitka koji iz toga izvire. Postoji nešto u toj nesebičnoj i požrtvovnoj ljubavi zvijeri što dopire ravno do srca onome koji je imao prilike iskušati tričavo prijateljstvo i krhku vjernost pukog Čovjeka.

Oženih se rano, i s radošću kod svoje žene otkrih narav blisku mojoj. Uočivši moju privrženost kućnim ljubimcima, nije propuštala priliku pribaviti ponajljepše vrste. Držali smo ptice, zlatne ribice, krasnog psa, kuniće, maloga majmuna i jednog mačka.

Ovaj potonji bijaše neobično velika i krasna životinja, sasvim crna i zapanjujuće pametna. Govoreći o mačkovoj inteligenciji, moja žena, koja u dnu duše bješe nemalo praznovjerna, često je spominjala ono staro narodno vjerovanje po kojemu su sve crne mačke zapravo prerusene vještice. Ne da je ikad o tome ozbiljno razglabala – i sam spominjem tu okolnost iz prostog razloga što mi je sada iskrsla u sjećanju.

Pluton – to bijaše mačkovo ime – bio je moj najmiliji ljubimac i drug u igri. Samo sam ga ja hranio i on me slijedio kamo god sam se po kući kretao. Tek sam ga s mukom uspijevaio priječiti da me i po ulicama prati.

Naše je prijateljstvo trajalo tako nekoliko godina, tijekom kojih su se moja čud i karakter – djelovanjem onog zloduha Neumjerenosti u ispijanju – korjenito (stid me je i priznati) promijenili na gore. Iz dana u dan postajah sve čudljiviji, sve razdražljiviji, sve bezobzirniji prema tuđim osjećajima. Dopustio sam sebi da se služim neumjerenim riječima u obraćanju svojoj ženi. Naposljetku sam prema njoj postao i nasilan. I moji su ljubimci, dakako, bili prisiljeni osjetiti promjenu u mojoj naravi. Nisam ih samo zanemarivao, već sam i grubo s njima postupao. Prema Plutonu sam, pak, još uvijek bio sačuvao dovoljno poštovanja koje me obuzdavalo da ga ne zlostavljam onako kao što sam, bez ikakvih obzira, mučio kuniće, majmuna, pa čak i psa, kada bi mi se slučajno, ili iz privrženosti, našli na putu. Ali moja me bolest sve više obuzimala – jer ima li veće bolesti od alkohola? – te je konačno čak i Pluton, koji je sad već ostario te tako postao i pomalo čangrizav – čak je i Pluton počeo trpjeti posljedice moje zle volje.

Jedne noći, vrativši se kući veoma pijan iz neke od lokalnih birtija, učini mi se da me mačak izbjegava. Ščepah ga, a on mi, ustravljen mojom žestinom, zubima zada sitnu ranicu na ruci. Istog časa me obuzme demonsko bjesnilo. Bijah van sebe. Moja nekadašnja duša kao da je naglo odlepršala iz mogeg tijela, dok je sotonska, rakijom zalijena zloća tresla svaki mišić moga tijela. Iz džepa prsluka izvukoh nožić, rasklopah ga, zgrabih jednu životinju za vrat i namjerno joj iskopah jedno oko iz očne duplje! Rumenum, gorim, drhtim dok zapisujem ovo kletu zvjerstvo.”

Pročitamo li pozorno odlomak, uočiti ćemo kako je pripovjedač ujedno i protagonist u odlomku te kako komunicira sve što se u odlomku dogodilo. Isto tako, možemo uočiti kako uz lik protagonista imamo još i lik protagonistove supruge.

Pripovjedač pripovijeda priču i komunicira kako je protagonist u djetinjstvu bio nježne i ranjive naravi te da su ga zbog toga zlostavljali. Spas

je pronašao u druženju sa životinjama čije je društvo iskreno zavolio. Potom saznajemo da se protagonist oženio te da je njegova žena u kuću dovela crnoga mačka. Doveda je crnoga mačka, ne bijeloga ili kakvoga drugoga zbog toga što crni mačak u pjesničkom jeziku književnosti (i mita) uz sebe veže određeni simbolički i semantički naboj. S time u vezi protagonist navodi kako supruga vjeruje da je crni mačak zapravo prerušena vještica. Potom kaže da ga crni mačak u stopu slijedi pa ga mora sprječavati u tome. S obzirom da je supruga uvijek prisutna, na određeni se način u smislu prisutnosti mogu u vezu dovesti supruga i crni mačak te u smislu simbola mogu zamijeniti jedno drugo.

Nadalje vidimo kako se junaku karakter mijenja, no tu je prisutna zanimljiva gradacija: junak prvo razmišlja čime nastaje misaoni događaj, potom počinje osjećati emocije čime nastaje emocijski događaj koji se na kraju pretvara u fizički događaj. Nastanak se misaonoga događaja ostvaruje u komunikacije (pripovijedanja) i lijepo se može prikazati citatom:

„Tek sam ga s mukom uspijevao priječiti da me i po ulicama prati” gdje zapravo naglasak treba staviti na riječ *mukom* zbog toga što ona odražava što o tome praćenju glavni junak misli: ne sviđa mu se što ga mačak stalno želi pratiti. Potom u smislu transformacije misaonoga događaja u emocijski imamo citat: „Iz dana u dan postajah sve ćudljiviji, sve razdražljiviji, sve bezobzirniji prema tuđim osjećajima“. Na koncu se emocijski događaj pretvara u fizički događaj, odnosno u protagonistovu agresiju prema supruzi. „Dopustio sam sebi da se služim neumjerenim riječima u obraćanju svojoj ženi. Naposljetku sam prema njoj postao i nasilan.”

Ako na neki način možemo povezati suprugu i mačka, ranjavanje mačka je zapravo sublimirana osveta svim ljudima koji su ga u djetinjstvu zlostavljali, a za koje možemo sugerirati da ih simbolično predstavlja supruga. Protagonistova se frustracija vidi u tome što je za njega druženje sa životinjama s jedne strane značilo osjećaj spasa od zlih ljudi, a s druge strane osjećaj osude i odbačenosti. Dakle, kod njega postoji napetost koja će dovesti do frustracije. U isto vrijeme, u njemu postoji želja za druženjem s ljudima, i strah od toga druženja koji je zapravo predstavljen simbolom crnoga mačka. Dakle, u citatu:

„Ali moja me bolest sve više obuzimala – jer ima li veće bolesti od alkohola? – te je konačno čak i Pluton, koji je sad već ostario te tako postao i pomalo čangrizav – čak je i Pluton počeo trpjeti posljedice moje zle volje”

vidimo kako nastaje misaoni događaj u kojem protagonist misli da je Pluton čangrizav. Misaoni je događaj doveo do emocijskoga koji se vidi u citatu:

„Istog časa me obuzme demonsko bjesnilo. Bijah van sebe. Moja nekadašnja duša kao da je naglo odlepršala iz mogeg tijela, dok je sotonska, rakijom zalijena zloća tresla svaki mišić moga tijela.”

Očito je da se emocije nalaze u riječima *ustravljen*, *bjesnilo*, *biti van sebe* te da je kreiran emocijski događaj koji će dovesti do fizičkoga događaja:

„Iz džepa prsluka izvukoh nožić, rasklopih ga, zgrabih jednu životinju za vrat i namjerno joj iskopah jedno oko iz očne duplje!”

Glagoli *izvući*, *zgrabiti* i *iskopati* jasno upućuju na fizičko događanje, no komunikacija tu ne prestaje. Sljedeća rečenica:

„Rumenim, gorim, drhtim dok zapisujem ovo kletu zvjerstvo”

dovoljno govori o tome što junak misli o svom činu, odnosno o fizičkom događaju, kada ga proglašava kletim zvjerstvom. Na taj način ujedno daje povod za kreiranje novoga misaonoga i emocijskoga događaja te novoga fizičkog događaja, odnosno novoga *MED ciklusa*. Znamo da će sve na koncu završiti fizičkim događajem ubojstva supruge i osudom protagonista na smrt. No, niti tu događanje ne prestaje zbog toga što je u proces razmišljanja, doživljavanja i stjecanja iskustva sada uvučen i čitatelj kao predstavnik društvenog sustava koji komunicirajući o djelu potiče nastanak novih misaonih, emocionalnih i fizičkih događanja unutar svoga psihičkog sustava.

Zaključak

Biblioterapija rabi medij književnosti i jezika te interpretiranjem misaonih, emocionalnih i fizičkih događanja otkriva kako emocije nastaju u društvu, što znače, kako rabe jezik i kako se ugrađuju u književno djelo. Jednako kao što interpretacija jedina može, pod određenim uvjetima, povezati različite sustave, tako i ego može, pod određenim uvjetima, povezati pojedinca s kulturom preko simbola ida i superega, te uspostaviti ravnotežu između stanja ugone i kulture koja to stanje želi dokinuti. Na samom kraju, može se zaključiti kako psihoanalitička kritika i biblioterapija promatraju interpretacijsku sposobnost ega za promatranje vječno zavađene krajnosti te iskorištavaju jezik i književnost kao medije za izricanje svoga promatranja.

Literatura

- Biti, Vladimir. 2000. *Pojmovnik suvremena književne i kulturne teorije*. Zagreb: MH.
- Bruneau, Laura, Dale-Elizabeth Pehrsson, ur. 2015. *Bibliotherapy. The SAGE Encyclopedia of Theory in Counseling and Psychotherapy*. SAGE Publications, Inc., Thousand Oaks.
- Camras, Linda A., Serah S. Fatani. 2008. The Development of Facial Expressions: Current Perspectives on Infant Emotions. *The handbook of Emotions*, ur. Lewis, Michael, Jeannette Haviland-Jones, Lisa Feldman Barrett. New York, London: Guilford Press.
- Crothers, Samuel McChord. 1916. A Literary Clinic. *The Atlantic Monthly*, 3, str. 291–301.
- Eliot, Frederick May. 1931.. *Samuel McChord Crothers: Interpreter of life*. Beacon Press.
- Frankland, Graham. 2000. *Freud's Literay Culture*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kermode, Frank. 2000. *The Sense of an Ending: Studies in the Theory of Fiction with a New Epilogue*. New York: Oxford University Press
- Lewis, Michael. 2008. The Emergence of Human Emotions. *The handbook of Emotions*, ur. Lewis, Michael, Jeannette, Haviland-Jones, Lisa Feldman Barrett. New York, London: Guilford Press.
- Luhmann, Niklas. 1986. The Autopoiesis of Social Systems. *Sociocybernetic Paradoxes: Observation, Control and Evolution of Self-Steering Systems*. London: Sage.
- Luhmann, Niklas. 1992. Organisation. *Rationalität, Macht Und Spiele in Organisationen*. ur. Küpper W., Ortmann, G. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Luhmann, Niklas. 1993. *Die Paradoxie des Entscheidens*. *Verwaltungs-Archiv: Zeitschrift für Verwaltungslehre, Verwaltungsrecht und Verwaltungspolitik*.
- Luhmann, Niklas. 1993. *Soziologische Aufklärung: Konstruktivistische Perspektiven*. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Luhmann, Niklas. 1995. *Social Systems*. Stanford: Stanford University Press.
- Luhmann, Niklas. 1995. *Soziologische Aufklärung: Die Soziologie Und Der Mensch*. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Luhmann, Niklas. 1996. *Ljubav kao pasija: O kodiranju intimnosti*. Zagreb: Naklada MD.
- Luhmann, Niklas. 1997. *Die Gesellschaft der Gesellschaft*. Frankfurt Am Mein.: Suhrkamp.

- Luhmann, Niklas. 2000. *Art as a Social System*. Stanford: Stanford University Press.
- McMillen, Paula, Elisabeth Dale Pehrsson 2008. Bibliotherapy for Hospital Patients. *Journal of Hospital Librarianship*, 4, 1, str. 73–81.
- Noë, Alva. 2004. *Action in Perception*. Cambridge, London: The MIT Press.
- Panksepp, Jaak. 2008. The Affective Brain and Core Consciousness: How Does Neural Activity Generate Emotional Feelings? *The handbook of Emotions*, ur. Lewis, Michael, Jeannette Haviland-Jones, Lisa Feldman Barrett. New York, London: Guilford Press.
- Shrodes, Catherine. 1950. *Bibliotherapy: A theoretical and clinical experimental study*. University of California at Berkeley.
- Solar, Milivoj. 2007, *Književni leksikon*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Wright, Elizabeth. 2003. *Psychoanalytic Criticism, Theory in practice*. New York: Routledge. Bibliotherapy and the psychoanalytic criticism in the context of the system theory

Bibliotherapy and the psychoanalytic criticism in the context of the system theory

Bibliotherapy is a systematic method for “practical application of literature”, and for the understanding of the emotions within a literary work. Literary bibliotherapy uses the medium of literature and language and the interpretation of thought, emotional and physical events within the so-called “The MED cycle”. It reveals how emotions are created in society, and how they use language to be incorporated into a literary work.

Key words: bibliotherapy, MED cyclus, system theory, psychoanalytic criticism